

ЦИВІЛІСТИКА

ВАСИЛЕНКО Л. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
(Житомирський національний
агроекологічний університет)

КОМАР К. О.,
студентка II курсу магістратури
факультету екології і права
(Житомирський національний
агроекологічний університет)

УДК 347.115.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-1-14>

**ПРАВОЧИНИ ЩОДО НАНЕСЕННЯ ТАТУЮВАННЯ
З ОГЛЯДУ НА МЕЖІ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ**

Стаття присвячена дослідженню проблем правового регулювання вчинення правочинів щодо нанесення художнього татуювання з огляду на межі цивільної дієздатності особи виходячи з вікових особливостей суб'єкта правовідносин. Проаналізовано межі цивільної дієздатності обмежено дієздатної особи, а також неповнолітньої особи стосовно трьох ознак, що характеризують дрібний побутовий правочин. Виявлено низку недоліків законодавства щодо чіткого врегулювання відносин, які виникають при укладенні правочинів по нанесенню художнього татуювання, а саме щодо нанесення татуювання особам із різним обсягом дієздатності. Досліджено процедуру можливого укладання зазначених правочинів малолітніми, неповнолітніми особами, особами обмеженими у дієздатності та недієздатними особами з майстром татуювання. Проаналізовано можливість настання правових наслідків несхвалення такого правочину батьками (усиновлювачами) або опікунами малолітньої особи. Доведено, що правові наслідки нікчемного правочину вчиненого малолітньою особою, передбачені ч. 4 ст. 221 ЦКУ, не можуть настати через неможливість такого настання. У роботі сформульовані висновки та пропозиції щодо законодавчого врегулювання відносин, які виникають при нанесенні татуювання особам із різним обсягом дієздатності. Запропоновано внести зміни до ч. 4 ст. 221 ЦКУ, а саме замінити термін «збитки» на термін «школа». Доповнити ст. 32 ЦКУ відповідними нормами, які б досконало прописали механізм і необхідність отримання дозволу батьків (усиновлювачів), піклувальників та / або одного з них на проведення їх дітям процедури по нанесенню татуювання на шкіру, а також законодавчо встановити форму надання такого дозволу.

Ключові слова: *правочин, послуга щодо нанесення татуювання, межі цивільної дієздатності, обмежена дієздатність, недієздатність, часткова дієздатність, неповна дієздатність.*

The article is devoted to the research problems of legal regulation of doing tattoo considering the limits of the civil capacity of the person, based on the age characteristics of the subject of legal relations, the ability to conclude civil legal agreements. Analyzing the limits of civil capacity of a disabled person as well as a minor with respect to the three characteristics that characterize small household transactions. The shortcomings of the legislation on clear regulation of the relations arising of doing tattoo, namely concerning tattooing to persons with different civil capacity. The procedure of possible conclusion of civil agreements with tattoo artist by juveniles, persons with disabilities and incapacitated persons was investigated. The possibility of legal consequences of non-approval of such an operation by parents (adoptive parents) or guardians of a minor was analyzed. It was proved, that the consequences of an invalid transaction committed by a juvenile (Part 4 of Art. 221 of the Civil Code of Ukraine) cannot be carried out because of the impossibility of their carried. The article formulates conclusions and proposals on the legislative regulation of relations that arise when applying tattoos to persons of different abilities. It is proposed to make changes in part 4 of Art. 221 of the Civil Code of Ukraine, namely to change the term “damages” in to the “harm”. Also it is proposed to supplement the Art. 32 of the Civil Code of Ukraine with the appropriate rules that would clearly spell out the mechanism and necessity of permission from parents (adoptive parents), caregivers and / or one of them to perform a tattoo procedure. And also to legally establish the form of giving such permission.

Key words: *transactions, tattooing services, tattooing, limits of civil capacity, limited capacity, disabled person, partial capacity, incomplete capacity.*

Вступ. У сучасному світі кількість підлітків, які бажають нанести собі на шкіру малюнок, стрімко зростає із року в рік. Про це свідчать статистичні дані. Проблематика питання щодо віку, з якого можна нанести татуювання, й обсягу правомочностей фізичних осіб відповідно до виду цивільної дієздатності полягає у тому, що різні вікові категорії сприймають по-різному як сам процес нанесення татуювання, так і мету такого процесу. Чим молодша особа, тим більше вона сприймає татуювання як елемент моди, стилю та соціальної значущості серед однолітків. Також проблемою татуювання, зробленого у ранньому віці, є невідомість і неусвідомлення своїх дій, а результатом є видалення тату, що часто супроводжується жакливими шрамами й опіками шкіряних покривів.

Питання щодо віку нанесення татуювання є актуальним з огляду на масовість і зростання попиту цього виду послуг і мистецтва в Україні. Законодавство України не містить чіткого правового врегулювання описуваної проблеми. Дослідження вікових меж нанесення художнього зображення під шкіру здійснювали лише на публіцистичному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз цивільного законодавства та формування можливого механізму правового врегулювання питання щодо нанесення татуювання особами з різним обсягом дієздатності, приділивши максимальну увагу питанню вікових меж дієздатності.

Результати дослідження. У сучасному світі індустрія татуювання набула широкого масштабу. Кожна людина потенційно хоче нанести малюнок під шкіру або вже має художнє зображення на тілі. Також є і відсоток населення, які не є прибічниками цього виду мистецтва. Поціновувачами художнього татуювання є люди різного віку та різного обсягу цивільної дієздатності.

Вікові межі нанесення художнього татуювання з огляду на обсяг цивільної дієздатності можна розглядати у призмі цивільних правовідносин, оскільки йдеться про укладення правочину щодо надання послуги. Цивільна дієздатність – це здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов’язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність

у разі їх невиконання [1]. Одним зі складових елементів цивільної дієздатності є правомочність щодо укладення правочинів.

Обсяги цивільної дієздатності чітко визначені Цивільним кодексом України та залежать від віку та стану здоров'я особи. Залежно від віку дієздатність може бути частковою, неповною та повною. Частковою дієздатністю наділені особи у віці до 14 років. Виходячи зі змісту ст. 31 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) частковою дієздатністю наділені малолітні особи, які можуть самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Тобто дії щодо вчинення дрібного побутового правочину можуть тягнути за собою настання правових наслідків. Відповідно до цієї статті ЦКУ дрібний побутовий правочин має включати три складові елементи: правочин має бути направлений на задоволення дрібних побутових потреб особи; відповідати розвитку малолітнього, наприклад, духовному, фізичному; правочин має бути спрямований на предмет невисокої вартості [2]. Також у обсяг правомочностей малолітньої особи включається можливість здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. В усіх інших випадках правочини від імені малолітніх осіб здійснюють їх законні представники (батьки, усиновлювачі або опікуни).

Відповідно до ст. 221 ЦКУ будь-який правочин, окрім визначених законом, вчинений малолітньою особою без подальшого його схвалення її законними представниками, є нікчемним. Схваленим буде вважатися правочин, якщо представники малолітньої особи протягом одного місяця з моменту як дізналися про факт вчинення правочину, не пред'явили претензій другій стороні [1]. Тобто закон допускає можливість укладення правочину малолітньою особою, який виходить за межі дрібного побутового. І дійсність такого правочину буде залежати від майбутнього схвалення або несхвалення його батьками (усиновлювачами) або опікунами цієї особи. Якщо ж зазначені особи заявлять претензії другій стороні, тоді такий правочин визнається законом нікчемним. Правові наслідки нікчемного правочину вчиненого малолітньою особою передбачені ч. 4 ст. 221 ЦКУ. Відповідно до зазначеної норми, батьки повинні передати другій стороні все одержане малолітньою від вчинення даного правочину. У нашому випадку повертати немає чого. Дитина отримала малюнок на шкіру, відділити який неможливо. Інша дієздатна сторона зобов'язана відшкодувати збитки, завдані укладенням недійсного правочину. Відповідно до ст. 22 ЦКУ збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). У нашому випадку відповідно до зазначеної статті збитки не були завдані. Отже, правочин може бути визнаний нікчемним, але правові наслідки, описані у статті, настати не можуть через неможливість такого настання. Тому пропонуємо ч. 4 ст. 221 ЦКУ змінити, замінивши термін «збитки» на термін «шкода». Оскільки в поняття шкода включається і моральна шкода, і майнова шкода.

Ст. 32 ЦКУ визначає обсяги неповної цивільної дієздатності. Неповною дієздатністю наділені особи віком від 14 до 18 років [1, ст. 32 ЦКУ]. Такі особи можуть вчиняти такі ж правочини як і малолітні з помітним розширенням їх змісту. Обсяг розширення змісту правочинів законодавчо не врегульований. Отже, особи, що наділені неповною дієздатністю можуть вчиняти дрібні побутові правочини, реалізувати особисті майнові та немайнові права на результати інтелектуальної власності. Неповнолітні мають право розпоряджатися своїм заробітком, стипендією та іншими доходами. Також, якщо неповнолітній зловживає наділеними правами, реалізує їх на шкоду собі або іншим особам, суд на підставі заяв законних представників вправі обмежити або позбавити його прав передбачених п. 1 ст. 32 ЦКУ. Особи наділені неповною цивільною дієздатністю можуть реалізувати особисті немайнові та майнові права щодо результатів інтелектуальної діяльності. Тобто це право на отримання винагороди від реалізації результату інтелектуальної діяльності та можливість визначення обсягів користування ним. Особи, визначені ст. 32 ЦКУ вправі бути учасником або засновником юридичної особи, якщо дане право не заборонено законом чи установчими

документами. Неповнолітні можуть укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, що здійснений ними на своє ім'я. [1] Усі інші правочини особи віком від 14 до 18 років вчиняють виключно за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Чи можна віднести нанесення татуювання до інших правочинів, які неповнолітні особи можуть вчинити лише за згодою батьків, (усиновлювачів) або піклувальників, чи потрібний їм дозвіл зазначених осіб та / або одного з них, у якій формі повинен бути наданий такий дозвіл?

Неповнолітній звертається до тату майстра для отримання послуги. Оплату він буде проводити коштами, якими він має право розпоряджатися, а саме стипендією, заробітком або іншим доходом. Зазвичай тату-майстри надають послугу шляхом зображення художнього татуювання на тілі лише за наявності письмового дозволу батьків (усиновлювачів) або піклувальників неповнолітньої особи, а також, за необхідності, у разі виникнення сумніву у достовірності дозволу, – їх особистої присутності під час сеансу. Але процедура щодо отримання дозволу та форма, у якій повинен бути наданий такий дозвіл, законодавчо не врегульовані. Це ініціатива самих тату-салонів. Майстри тату-салонів таким чином перестраховуються від неприємностей, які можуть завдати батьки таких клієнтів. Тому пропонуємо доповнити ст. 32 ЦКУ відповідними нормами, які б досконало прописали механізм і необхідність отримання такого дозволу.

Повна цивільна дієздатність настає з 18 років. Саме з такого віку настає зрілість у всіх аспектах, у т. ч. фізіологічна зрілість, повна сформованість тіла, психічна зрілість – уміння керувати своїми діями у повному обсязі, а також соціальна зрілість. Закон допускає випадки, коли повна цивільна дієздатність може бути надана органом опіки та піклування або судом до моменту досягнення особою 18 років. Так, відповідно до ч. 1 ст. 35 ЦКУ повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. Відповідно до ч. 3 ст. 35 ЦКУ повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю [1]. Така процедура має назву «емансипація».

Відповідно до п. 2 ст. 34 ЦКУ у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. У разі припинення шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття набута нею повна цивільна дієздатність зберігається [1].

Отже, якщо така ситуація буде мати місце, тату майстер при укладенні правочину про надання послуги має пересвідчитися у реальному настанні факту надання повної цивільної дієздатності особі, а саме вимагати документи, які це підтверджують: копію рішення суду або рішення органу опіки та піклування, свідоцтво про реєстрацію шлюбу. Але, знову ж таки, законодавчо така процедура не передбачена. Наталія Ключковська обґрунтовує доцільність запровадження Державного реєстру неповнолітніх осіб, що набули повну цивільну дієздатність, куди вносилися б відомості про емансиповану неповнолітню особу. Це, у свою чергу, полегшило б можливість таким особам бути повноцінними учасниками цивільних правовідносин [3, с. 20].

Обмежено дієздатні особи – це особи, обмежені судом у реалізації своїх прав і вчиненні правочинів. Причиною обмеження цивільної дієздатності є психічний розлад, який істотно впливає на здатність особи керувати своїми діями й усвідомлювати значення своїх дій. Також причиною може бути зловживання особою алкогольними напоями, наркотичними та токсичними речовинами, азартними іграми, а також, якщо особа вчиняє інші дії, якими ставить у тяжке матеріальне становище себе та свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона зобов'язана утримувати. Відповідно до ст. 37 ЦКУ у такому разі над особою встановлюється піклування. Фізична особа з обмеженою дієздатністю має право вчинити лише дрібні побутові правочини, всі інші правочини – тільки за згодою піклувальника.

Проаналізуємо межі цивільної дієздатності обмежено дієздатної особи, а також неповнолітньої особи відносно трьох ознак, що характеризують дрібний побутовий правочин.

По-перше, сучасний світ бачить татуювання як предмет мистецтва, а не як ганебне спотворення тіла. Динамічні суспільні відносини призвели до зміни цінностей і потреб людини, а отже, можна стверджувати, що те, що ще десять років тому вважалося недопустимим, сьогодні є цілком буденним і нормальним. З огляду на такі позиції вважаємо, що татуювання вже стало повноцінним правочином, який полягає у наданні послуги, за який майстри отримують грошову винагороду, і воно слугує для задоволення потреб людини, для окремих людей така потреба є побутовою. По-друге: умова, за якою правочин можна визнати дрібним, є відповідність його змісту духовному та фізичному розвитку особи. Виходячи з положень ст. 34 КУ та принципу людиноцентризму, а також панування у світовій спільноті поглядів природного права можна стверджувати, що будь-яка особа має право на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Особи, що мають обмежену дієздатність та неповнолітні особи мають певний рівень духовного розвитку, а у недієздатних осіб, наприклад, хворих на шизофренію чи інші стійкі психічні розлади є неабиякий хист до творчості, а отже, і розвиток, і духовний і внутрішній світ є набагато більшими, ніж у більшості дієздатних осіб. На нашу думку, обмежено дієздатні особи та неповнолітні особи мають відповідний рівень духовного розвитку. По-третє, правочин для визнання його дрібним побутовим має бути спрямованим на предмет невисокої вартості. Цінова позиція майстрів варіюється від різних факторів таких як досвід, оренда приміщення, вартість матеріалів, відношення до клієнта та багатьох інших. Середня початкова вартість татуювання в Україні є порівняно невисокою.

Недієздатними визнаються особи за рішенням суду, яке набрало законної сили, якщо вони внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатні усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Над недієздатною особою встановлюється опіка. Недієздатна особа є повністю обмеженою в реалізації своїх прав, в силу неспроможності вчинення правочинів. Усі дії від імені недієздатної особи вчиняє її опікун. Логічним є висновок, що такі люди, якщо у них із якихось причин виникне необхідність нанести малюнок на шкіру мають право на таку послугу, але лише з дозволу опікуна. Яким чином має бути наданий такий дозвіл? Так само як і у вище описаних випадках законодавством не встановлено.

Висновки. Таким чином, з огляду на норми цивільного законодавства України малолітні особи – це особи, що не мають життєвого досвіду та не можуть повною мірою керувати своїми діями й усвідомлювати їх значення. Вони наділені частковою цивільною дієздатністю, тому не мають права на укладення правочину який виходить за межі дрібного побутового. Отже, й у можливості укладення правочину з нанесення художнього татуювання вони також обмежені. Тому майстри тату-салонів мають право відмовляти таким особам у наданні зазначених послуг.

Неповнолітні особи наділені обсягом правомочностей, який визначений ст. 32 ЦКУ. Виходячи із зазначеного вище, із аналізу норм цивільного законодавства не можна дати однозначної відповіді на питання, чи такі особи можуть укласти правочини щодо нанесення художнього татуювання самостійно, чи за дозволом батьків (усиновлювачів), піклувальників і у якій формі повинен бути наданий зазначений дозвіл. На нашу думку, необхідно законодавчо врегулювати це питання, шляхом внесення змін і доповнень до ст. 32 ЦКУ.

Законодавство України визначило певні випадки, коли неповнолітня особа має право отримати повну цивільну дієздатність за рішенням органу опіки та піклування або суду. Така можливість обґрунтовується тим, що при настанні відповідних юридичних фактів передбачених законодавством, особа в праві та в змозі повноцінно керувати своїми діями. Із твердженням щодо надання повної цивільної дієздатності особам визначеним у ст. 35 ЦКУ ми не можемо погодитись, з огляду на те, що особа шістнадцятирічного віку не стане мислити інакше у разі народження дитини, укладення трудового договору, зайняття підприємницькою діяльністю чи реєстрації шлюбу, адже такі факти ніяким чином не впливають і не змінюють психічну зрілість особи. Такі обставини мають вплив на фізичну зрілість та соціальну, але не на психічну. Ми вважаємо, що обмеження, які стосуються осіб віком від 14 до 18 років (відповідно до ст. 32 ЦКУ) для зазначених осіб також є доцільними.

Щодо можливості нанесення художнього татуювання особам, які визнані недієздатними, необхідно отримати згоду опікуна, оскільки вони не вправі вчиняти будь який правочин. Правочини від імені недієздатної особи та в її інтересах вчиняє її опікун (ст. 41 ЦКУ).

Щодо осіб з обмеженою дієздатністю питання залишається спірним. Вважаємо, що деякі татуювання можна віднести до тих правочинів, які мають ознаки дрібних побутових, якщо індивідуалізувати ситуацію щодо конкретної особи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 12.11.2019).

2. Цивільний кодекс України : науково-практ. коментар / за заг. ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубевої. *Правова єдність*. 2007. 1014 с.

3. Ключковська Н. Підстави та порядок надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 7. С. 16–20.

ГУЙВАН П. Д.,

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України, професор
(Полтавський інститут бізнесу
Міжнародного науково-технічного
університету імені академіка Юрія Бугая)

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-6-1-15>

ВІДСУТНІСТЬ НАЛЕЖНОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАВОЗАСТОСОВНИХ РІШЕНЬ – ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню актуального питання обґрунтованості та мотивованості актів, що виносяться національними правозастосовними органами. Обґрунтовується теза, що законність вердикту зумовлюється наявністю мотивів його винесення. Обґрунтованість і мотивованість застосування права є взаємопов'язаними окремими елементами побудови висновків про факти та правовідносини, які стосуються рішення як процесуального документа. Відтак відсутність при виконанні конкретних владних повноважень належного правового обґрунтування мотивів своїх дій часто призводить до зловживань, свавільних рішень та порушення основоположних прав громадян. В даному контексті проаналізовано діяльність органів влади в царині формування національної системи судочинства, зокрема при проведенні конкурсу на зайняття посад суддів Верховного Суду. Встановлено, що відповідні дії Комісії не ґрунтувалися на основоположних засадах демократичного і справедливого правозастосування. Наведено конкретні факти того, що орган, компетентний проводити добір суддів, систематично порушував принципи належного врядування, правової визначеності при проведенні відповідних конкурсних заходів, і це спричинило системну кризу національної системи судівництва. Закритість, непрозорість і немотивованість рішень Комісії в межах вказаного конкурсу унеможливили встановлення дійсно об'єктивних і неупереджених результатів. Це

